

आदर्श-प्रश्नपत्रम् - 2023-24

कक्षा - दशमी

संस्कृतम् (कोड् सङ्ख्या-122)

समयः - 3 होराः

पूर्णाङ्काः - 80

सामान्यनिर्देशाः -

1. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 11 पृष्ठानि मुद्रितानि सन्ति ।
2. कृपया सम्यक्तया परीक्षणं कुर्वन्तु यत् अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।
3. अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

‘क’ खण्डः	:	अपठितावबोधनम्	:	10 अङ्काः
‘ख’ खण्डः	:	रचनात्मकार्यम्	:	15 अङ्काः
‘ग’ खण्डः	:	अनुप्रयुक्तव्याकरणम्	:	25 अङ्काः
‘घ’ खण्डः	:	पठितावबोधनम्	:	30 अङ्काः
4. प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि ।
5. उत्तरलेखनात् पूर्वं प्रश्नस्य क्रमाङ्कः अवश्यं लेखनीयः ।
6. प्रश्नस्य क्रमाङ्कः प्रश्नपत्रानुसारम् एव लेखनीयः ।
7. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लेखनीयानि ।
8. प्रश्नानां निर्देशाः ध्यानेन अवश्यं पठनीयाः ।

‘क’ खण्डः
अपठितावबोधनम् (10 अङ्काः)

1.	<p>* अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>ग्रीष्मकालानन्तरं वर्षाकालः आगच्छति । आकाशे सूर्यमाच्छाद्य मेघाः इतस्ततः विहरन्ति । तदा कृषकाः मुदिताः भवन्ति । यदा वृष्टिः भवति तदा भगवतः आशीर्वादा इव जलबिन्दवः भुवि निपतन्ति । आकाशे मेघाः नितरां गर्जन्ति । सर्वत्र उत्पन्नप्रकम्पनं भयङ्करं भवति । तदा मयूराः केकारवं कुर्वन्तः मुदिताः भूत्वा नृत्यन्ति । नद्यः तडागाः च जलपूर्णाः भवन्ति । कृषकाः क्षेत्राणि कृष्ट्वा बीजानि वपन्ति । क्रमेण सस्यसम्पद् वर्धते । परं यदा अतिवृष्टिः भवति तदा महती विपद् सञ्जायते । नदीनां तीरेषु विद्यमानानि लघूनि गृहाणि जले निमज्जितानि भवन्ति । पशुपक्षिणः, लघवः प्राणिनः च म्रियन्ते । एवमेव अनावृष्ट्या अपि आपदः सम्भवन्ति । तदा जलस्य अभावेन तडागाः शुष्यन्ति । वृक्षाः विनश्यन्ति । कृषिकर्म असाध्यं भवति । कृषिं विना धान्योत्पत्तिः एव न भवति । प्राणधारणवस्तूनाम् अभावेन जनाः क्लेशम् अनुभवन्ति । क्रमशः जीवनम् एव दुर्वहं भवति । अतिवृष्टेरनावृष्टेः च मूलं मानवः एव । सघनविपिनानाम् अनियन्त्रितनाशनेन पर्यावरणम् असन्तुलितं भवति । पर्यावरणप्रदूषणेन ऋतूनां गतयः परिवर्तिताः भवन्ति । अतः पर्यावरणस्य संरक्षणाय वयं जागरुकाः भवेम ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) कुत्र मेघाः इतस्ततः विहरन्ति? (ii) सर्वत्र उत्पन्नप्रकम्पनं कीदृशं भवति? (iii) जलस्य अभावेन के शुष्यन्ति?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) पर्यावरणं कथम् असन्तुलितं भवति? (ii) कदा भगवतः आशीर्वादा इव जलबिन्दवः निपतन्ति? (iii) प्राणिनः कदा म्रियन्ते?</p> <p>इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।</p> <p>ई. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) ‘कृषकाः क्षेत्राणि कृष्ट्वा बीजानि वपन्ति ।’ अत्र किं क्रियापदम्? (क) कृष्ट्वा (ख) बीजानि (ग) वपन्ति (घ) क्षेत्राणि</p>	10
		1x2=2
		2x2=4
		1
		1x3=3

	<p>(ii) 'असन्तुलितम्' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम्?</p> <p>(क) पर्यावरणम् (ख) विपिनम्</p> <p>(ग) ऋतुः (घ) मानवः</p> <p>(iii) 'अरण्यानाम्' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम्?</p> <p>(क) मेघानाम् (ख) विपिनानाम्</p> <p>(ग) निमज्जितानाम् (घ) पर्यावरणम्</p> <p>(iv) 'दुःखिताः' इति पदस्य विपर्ययपदं किं प्रयुक्तम्?</p> <p>(क) भ्रमिताः (ख) जनाः</p> <p>(ग) आशीर्वादाः (घ) मुदिताः</p>	
--	---	--

'ख' खण्डः

रचनात्मकं कार्यम्

(15 अङ्काः)

2.	<p>* भवान् दिवाकरः । स्वमातुलं निमन्त्रयितुं लिखितं पत्रं मञ्जूषायाः पदैः पूरयित्वा पुनः लिखत- वाराणसीतः दिनाङ्कः-----</p> <p>आदरणीय (i) ..... सस्नेहं नमः । अत्र कुशलं (ii) ..... । भवान् इदं ज्ञात्वा अत्यधिकः प्रसन्नः (iii) ..... यत् मम वार्षिकपरीक्षायाः परिणामः आगतः । अहं (iv) ..... सर्वाधिकाङ्कान् प्राप्तवान् अस्मि । सर्वाधिकानाम् अङ्कानां (v) ..... सर्वोत्कृष्ट-छात्र-सम्माननाय राज्यसर्वकारेण (vi) ..... चितः अस्मि । तत्र सम्मानस्थले (vii) ..... अभिभावकाः आमन्त्रिताः सन्ति । मम सम्मान-कार्यक्रमे भवान् अपि (viii) ..... भवतु इति मम महती इच्छा वर्तते । यतोहि अभिभावकेषु भवान् अन्यतमः वर्तते । मातामहयोः चरणयोः मम (ix) ..... प्रणामाञ्जलिः ।</p> <p style="text-align: right;">भवदीयः भागिनेयः (x) .....</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 10px auto; width: 80%;"> <p style="text-align: center;">दिवाकरः, अहम्, परीक्षायाम्, तत्रास्तु, मातुल!, भविष्यति, लब्धिकारणात्, सर्वेऽपि, उपस्थितः, साष्टाङ्गम् ।</p> </div>	½×10=5
----	--	--------

3.	<p>* प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत –</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <p style="text-align: center;">वहति, उद्यानस्य, पुष्पाणि, नदी, वृक्षाः, आकाशे, पर्वतः, दृश्यम्, हरीतिमा, सूर्यः, चन्द्रः, उदेति, प्राकृतिकम्, पादपाः।</p>	1×5=5
	<p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>* निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत -</p> <p style="text-align: center;">“क्रीडा-महत्त्वम्”</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <p style="text-align: center;">महत्त्वपूर्णम्, सर्वेभ्यः, अनिवार्यम्, स्वास्थ्याय, जीवनम्, संयमः, स्थानम्, सफलाः, जनाः, क्रीडा।</p>	1×5=5
4.	<p>* अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत – (केवलं वाक्यपञ्चकम्)</p> <ol style="list-style-type: none"> देश की शिक्षाव्यवस्था अच्छी है। The education system of the country is good. क्या तुम विदेश में पढोगे? Will you study abroad? मैं सुबह आठ बजे विद्यालय जाता हूँ। I go to school at eight in the morning. आपके संस्कृत शिक्षक का नाम क्या है? What is the name of your Sanskrit teacher? 	1×5=5

	<p>5. संसार में सभी सुखी रहें। May everyone be happy in the world.</p> <p>6. छात्र अध्ययन करें। Students study.</p> <p>7. तुम सब श्लोक लिखो। Everyone writes verses.</p>	
<p>‘ग’ खण्डः</p> <p>अनुप्रयुक्तव्याकरणम् (25 अङ्काः)</p>		
5.	<p>* अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) अस्य पिता किं तपः+ तेपे।</p> <p>(ii) मम नृत्यं तु प्रकृतेराराधना।</p> <p>(iii) नय माम् अस्मात्+नगरात् बहुदूरम्।</p> <p>(iv) अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात्।</p> <p>(v) भूरि परिश्रम्य किञ्चित्+वित्तम् उपार्जितवान्।</p>	1×4=4
6.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) न्यायाधीशः आरक्षिणं दोषभाजनम् अमन्यत।</p> <p>(क) दोषस्य भाजनम् (ख) दोषाय भाजनम्</p> <p>(ग) दोषं भाजनम् (घ) दोषेण भाजनम्</p> <p>(ii) काकचेष्टः विद्यार्थी एव आदर्शच्छात्रः मन्यते।</p> <p>(क) काकस्य चेष्टा (ख) काकः चेष्टः इव</p> <p>(ग) काकः इव चेष्टा यस्य सः (घ) काकः चेष्टः</p> <p>(iii) जलद! त्वं पर्वतकुलम् आश्वास्य रिक्तोऽसि।</p> <p>(क) पर्वतेभ्यः कुलम् (ख) पर्वतानां कुलम्</p> <p>(ग) पर्वतेषु कुलम् (घ) पर्वताः कुलम्</p> <p>(iv) हयाश्च नागाश्च वहन्ति बोधिताः।</p> <p>(क) हयनागाश्च (ख) हयानागाः</p> <p>(ग) हयनागः (घ) हयनागाः</p> <p>(v) धरातलं मलेन सहितं जातम्।</p> <p>(क) सहमलम् (ख) समलम्</p> <p>(ग) यथामलम् (घ) उपमलम्</p>	1×4=4

7.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) अन्योऽपि <u>बुद्धिमान्</u> लोके मुच्यते?</p> <p>(क) बुद्धि + मतुप् (ख) बुद्धि + टाप् (ग) बुद्धि + डीप् (घ) बुद्धि + इक्</p> <p>(ii) पुत्रस्य <u>अभ्यधिका</u> कृपा ।</p> <p>(क) अभ्यधिक + ठक् (ख) अभ्यधिक + टाप् (ग) अभ्यधिक + डीप् (घ) अभ्यधिक + तल्</p> <p>(iii) त्वं मीनान् छलेन अधिगृह्य <u>क्रूर + तल्</u> भक्षयसि ।</p> <p>(क) क्रूरतायै (ख) क्रूरतायाः (ग) क्रूरतया (घ) क्रूरतानाम्</p> <p>(iv) तदेवाहुः महात्मानः <u>सम + त्व</u> इति तथ्यतः ।</p> <p>(क) समत्वम् (ख) समता (ग) समताम् (घ) समतया</p> <p>(v) सा <u>तपस्विनी</u> । स्वापत्यम् एवम् निर्भर्त्सयति ।</p> <p>(क) तपस्वी + ठक् (ख) तपस्वी + तल् (ग) तपस्वी + इन् (घ) तपस्विन् + डीप्</p>	1×4=4
8.	<p>वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) भोः वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा मया .....?</p> <p>(क) रुद्ये (ख) रुद्यते (ग) रुद्यसे (घ) रोदिमि</p> <p>(ii) सः दीन इति जानन्नपि सः कृषकः ..... पीडयति ।</p> <p>(क) तम् (ख) तेन (ग) सः (घ) ताः</p> <p>(iii) किम् एतत् भवता न .....?</p> <p>(क) दृश्ये (ख) दृश्यसे (ग) दृश्यते (घ) पश्यति</p> <p>(iv) ..... पुत्राय बाल्ये महत् विद्याधनं यच्छति ।</p> <p>(क) पिता (ख) पित्रा (ग) पितरम् (घ) पितरः</p>	1×3=3

9.	<p>कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूर्यत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(i) अधोक्षजः ब्रह्ममुहूर्ते ----- 3:30 जागर्ति ।</p> <p>(ii) सः ----- 4:00 योगाभ्यासं करोति ।</p> <p>(iii) तदनन्तरम् सः स्नात्वा ----- 4:30 सन्ध्योपासनां करोति ।</p> <p>(iv) पश्चात् सः ----- 5:15 वेदाभ्यासं करोति ।</p> <p>(v) सः ----- 11:45 मध्याह्नभोजनं करोति ।</p>	1×4=4
10.	<p>मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूर्यत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) ----- आस्ते सा धूर्ता तत्र गम्यताम् ।</p> <p>(ii) अरे परभृत्! अहं ----- तव सन्ततिं न पालयामि तर्हि कुत्र स्युः पिकाः?</p> <p>(iii) तत्तनयः ----- एव छात्रावासे अध्ययने संलग्नः समभूत् ।</p> <p>(iv) त्वं कारादण्डं लप्स्यसे इति प्रोच्य ----- अहसत् आरक्षी ।</p> <p style="text-align: center;">मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; width: fit-content; margin: 0 auto;">उच्चैः, यदि, तत्र, यत्र</div>	1×3=3
11.	<p>* अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) मार्गं गहनकानने सा एकं व्याघ्रं ददर्श?</p> <p>(क) मार्गः (ख) मार्गे</p> <p>(ग) मार्गात् (घ) मार्गाय</p> <p>(ii) सः ह्यः पदातिरेव चलिष्यति ।</p> <p>(क) अचलत् (ख) अचलः</p> <p>(ग) चलतु (घ) चलेत्</p> <p>(iii) किं सा कुपितः एवं भणति?</p> <p>(क) कुपितौ (ख) कुपिता</p> <p>(ग) कुपिताः (घ) कुपिते</p> <p>(iv) सर्वे प्रकृतिमातरं प्रणमति ।</p> <p>(क) प्रणमतः (ख) प्रणमथः</p> <p>(ग) प्रणमावः (घ) प्रणमन्ति</p>	1×3=3

‘घ’ खण्डः		
पठितावबोधनम्		(30 अङ्काः)
12.	<p>अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>अग्रिमे दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान् । न्यायाधीशो बङ्किमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक् पृथक् विवरणं श्रुतवान् । सर्वं वृत्तमवगत्य स तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षणं च दोषभाजनम् । किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत् । ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् । अन्येद्युः तौ न्यायालये स्व-स्व-पक्षं पुनः स्थापितवन्तौ । तदैव कश्चिद् तत्रत्यः कर्मचारी समागत्य न्यवेदयत् यत् इतः कोशद्वयान्तराले कश्चिज्जनः केनापि हतः । तस्य मृतशरीरं राजमार्गं निकषा वर्तते । आदिश्यतां किं करणीयमिति? न्यायाधीशः आरक्षणम् अभियुक्तं च तं शवं न्यायालये आनेतुमादिष्टवान् । आदेशं प्राप्य उभौ प्राचलताम् । तत्रोपेत्य काष्ठपटले निहितं पटाच्छादितं देहं स्कन्धेन वहन्तौ न्यायाधिकरणं प्रति प्रस्थितौ ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) न्यायाधीशः कं दोषभाजनम् अमन्यत?</p> <p>(ख) आरक्षी चौर्याभियोगे तं जनं कुत्र नीतवान्?</p> <p>(ग) न्यायाधीशः आरक्षणम् अभियुक्तं च किम् आनेतुम् आदिष्टवान्?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) उभौ कथं न्यायाधिकरणं प्रति प्रस्थितौ?</p> <p>(ख) कर्मचारी समागत्य किं न्यवेदयत्?</p> <p>(ग) न्यायाधीशो बङ्किमचन्द्रः किं श्रुतवान्?</p> <p>* इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) ‘अमन्यत’ इत्यस्य क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?</p> <p>(ख) ‘पटाच्छादितम्’ इति विशेषणपदस्य किं विशेष्यपदं प्रयुक्तम्?</p> <p>(ग) ‘समीपम्’ इत्यस्य किं पर्यायपदं प्रयुक्तम्?</p>	5
		1/2×2=1
		1×2=2
		1×2=2
13.	<p>अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत –</p> <p>दुर्वहमत्र जीवितं जातं प्रकृतिरेव शरणम् । शुचिपर्यावरणम् ॥</p> <p>महानगरमध्ये चलदनिशं कालायसचक्रम् ।</p> <p>मनः शोषयत् तनुः पेषयद् भ्रमति सदा वक्रम् ॥</p> <p>दुर्दान्तैर्दशनैरमुना स्यान्नैव जनग्रसनम् । शुचिपर्यावरणम् ॥</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) अत्र किं दुर्वहं जातम्?</p>	5
		1/2×2=1

	<p>(ख) महानगरे कालायसचक्रं कदा चलति? (ग) पर्यावरणं कीदृशं भवितव्यम्?</p> <p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) कालायसचक्रं किं कुर्वत् वक्रं भ्रमति? (ख) केन जनग्रसनं न स्यात्? (ग) का अस्माकं शरणम् अस्ति?</p> <p>* इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) 'सर्वदा' इति पदस्य पर्यायपदं श्लोकात् चित्वा लिखत । (ख) 'सुकरम्' इति पदस्य विलोमपदं श्लोकात् चित्वा लिखत । (ग) 'दुर्दान्तैः दशनैः' इत्यनयोः पदयोः किं विशेषणपदम्?</p>	<p>1x2=2</p> <p>1x2=2</p>
14.	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत - (सिंहासनस्थः रामः । ततः प्रविशतः विदूषकेनोपदिश्यमानमार्गो तापसौ कुशलवौ) विदूषकः - इत इत आयौ! कुशलवौ - (रामम् उपसृत्य प्रणम्य च) अपि कुशलं महाराजस्य? रामः - युष्मद्दर्शनात् कुशलमिव । भवतोः किं वयमत्र कुशलप्रश्नस्य भाजनम् एव, न पुनरतिथिजनसमुचितस्य कण्ठाश्लेषस्य । (परिष्वज्य) अहो हृदयग्राही स्पर्शः । (आसनार्धमुपवेशयति) उभौ - राजासनं खल्वेतत्, न युक्तमध्यासितुम् । रामः - सव्यवधानं न चारित्रलोपाय । तस्मादङ्ग-व्यवहितमध्यास्यतां सिंहासनम् । (अङ्गमुपवेशयति) उभौ - (अनिच्छां नाटयतः) राजन्! अलमतिदाक्षिण्येन । रामः - अलमतिशालीनतया । भवति शिशुजनो वयोऽनुरोधाद् गुणमहतामपि लालनीय एव । व्रजति हिमकरोऽपि बालभावात् पशुपति-मस्तक-केतकच्छदत्वम् ॥ रामः - एष भवतोः सौन्दर्यावलोकजनितेन कौतूहलेन पृच्छामि-क्षत्रियकुल-पितामहयोः सूर्यचन्द्रयोः को वा भवतोर्वंशस्य कर्ता? लवः - भगवन् सहस्रदीधितिः ।</p> <p>अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) कुशलवयोः वंशस्य कर्ता कः? (ख) कौ अनिच्छां नाटयतः? (ग) कुशलवयोः मार्गं कः निर्दिशति?</p>	<p>5</p> <p>½x2=1</p>

	<p>आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) हिमकरः कस्मात् भावात् पशुपतेः मस्तके व्रजति?</p> <p>(ख) कुशलवौ रामम् उपसृत्य प्रणम्य च किं पृच्छतः?</p> <p>(ग) रामः कथं कुशलवयोः वंशपरिचयं पृच्छति?</p> <p>* इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) 'ततः प्रविशतः विदूषकेनोपदिश्यमानमार्गौ तापसौ कुशलवौ।' अत्र कर्तृपदं किम्?</p> <p>(ख) 'समीपं गत्वा' इत्यस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम्?</p> <p>(ग) 'निर्गच्छतः' इति पदस्य विपर्ययपदं नाट्यांशात् चित्वा लिखत ।</p>	<p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
15.	<p>* रेखाङ्कित-पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) अहं वन्यजन्तूनाम् उपरि आक्रमणं कर्तारं <u>वनात्</u> बहिष्करिष्यामि ।</p> <p>(ख) मां <u>निजगले</u> बद्ध्वा चल सत्वरम् ।</p> <p>(ग) चौरस्य पादध्वनिना <u>अतिथिः</u> प्रबुद्धः ।</p> <p>(घ) गजः वन्यपशून् तुदन्तं <u>शुण्डेन</u> पोथयित्वा मारयति ।</p> <p>(ङ) आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् <u>विदुषां</u> वचः ।</p>	1×4=4
16.	<p>मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>आश्वास्य पर्वतकुलं तपनोष्णतप्त- मुद्दामदावविधुराणि च काननानि । नानानदीनदशतानि पूरयित्वा रिक्तोऽसि यज्जलद! सैव तवोत्तमा श्रीः ॥</p> <p>अन्वयः - हे जलद! (त्वं) (i) ..... पर्वतकुलम् उद्दामदावविधुराणि (ii) ..... च आश्वास्य नानानदीनदशतानि (iii) ..... च यत् (स्वयं) रिक्तः असि, सा (रिक्तता) एव तव (iv) ..... श्रीः (अस्ति) ।</p> <p>मञ्जूषा</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> <p>उत्तमा, काननानि, तपनोष्णतप्तम्, पूरयित्वा</p> </div> <p>अथवा</p> <p>मञ्जूषायाः साहाय्येन श्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत -</p> <p>विचित्रे खलु संसारे नास्ति किञ्चिन्निरर्थकम् । अश्वश्चेद् धावने वीरः भारस्य वहने खरः ॥</p> <p>भावार्थः- अस्य श्लोकस्य भावः अस्ति यत् (i) ..... विचित्रे संसारे किञ्चिदपि वस्तु निरर्थकं न अस्ति । यतः यदा धावनस्य कार्यं भवति तदा (ii) ..... प्रयोगः भवति परन्तु यदा (iii) ..... कार्यं भवति तदा खरस्य एव (iv) ..... भवति ।</p>	<p>1×4=4</p> <p>1×4=4</p>

मञ्जूषा		
अश्वस्य, भारवहनस्य, आवश्यकता, अस्मिन् ।		
17.	<p>अधोलिखित-कथांशं समुचित-क्रमेण लिखत -</p> <p>(क) स तामेव असान्त्वयत् 'गच्छ वत्से! सर्वं भद्रं जायेत' ।</p> <p>(ख) 'बहूनि अपत्यानि मे सन्ति' इति सत्यम् ।</p> <p>(ग) सर्वेषु सन्तानेषु जननी तुल्यवत्सला एव ।</p> <p>(घ) अचिरादेव चण्डवातेन मेघरवैः च सह प्रवर्षः समजायत ।</p> <p>(ङ) सुरभिवचनं श्रुत्वा इन्द्रस्य हृदयम् अद्रवत् ।</p> <p>(च) यतोहि अयम् अन्येभ्यः दुर्बलः ।</p> <p>(छ) तथापि दुर्बले सुते मातुः अधिका कृपा भवति ।</p> <p>(ज) तथापि मम अस्मिन् पुत्रे विशिष्टः स्नेहः ।</p>	½×8=4
18.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(i) पाषाणी सभ्यता <u>निसर्गे</u> न स्यात् ।</p> <p>(क) संसर्गे (ख) प्रकृतौ</p> <p>(ग) प्रसङ्गे (घ) पृथिव्याम्</p> <p>(ii) सा पुत्रौ चपेटया <u>प्रहृत्य</u> जगाद ।</p> <p>(क) प्रोत्साह्य (ख) विचारं कृत्वा</p> <p>(ग) प्रशंसां कृत्वा (घ) ताडयित्वा</p> <p>(iii) <u>दुर्बले सुते</u> मातुः कृपा भवति ।</p> <p>(क) वीरे पुत्रे (ख) निर्बले पुत्रे</p> <p>(ग) धीरे सुते (घ) प्रदत्तं सर्वम्</p> <p>(iv) <u>अर्थकार्श्येन</u> पीडितः पदातिरेव प्राचलत् ।</p> <p>(क) धनाभावेन (ख) अर्थाधिक्येन</p> <p>(ग) अर्थप्राप्तये (घ) सर्वम्</p>	1×3=3

-----0000-----